

**PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN
LAUSUNTO 58/2006 vp**

**Hallituksen esitys lastensuojelulaiksi ja eräiksi
siihen liittyviksi laeiksi**

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 7 päivänä marraskuuta 2006 lähettäessään hallituksen esityksen lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 252/2006 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi sosiaali- ja terveysvaliokuntaan samalla määrännyt, että perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitussihteeri Eeva Kangasniemi, sosiaali- ja terveysministeriö

- eduskunnan oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- korkeimman hallinto-oikeuden presidentti Pekka Hallberg
- professori Raija Huhtanen
- oikeustieteen tohtori, dosentti Pekka Lämsinen
- oikeustieteen tohtori, dosentti Sami Mahkonen
- professori Matti Mikkola
- oikeustieteen tohtori, dosentti Liisa Nieminen
- professori Veli-Pekka Viljanen.

Lisäksi kirjallisen lausunnon on antanut
— professori Teuvo Pohjolainen.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi lastensuojelulaki. Esityksen pääasiallisena tarkoituksena on kehittää laintasoista sääntelyä lapsen oikeuksien ja etujen turvaamisesta lastensuojelua toteutettaessa samoin kuin sääntelyä lasten ja heidän perheidensä tarvitsemista palveluista ja tukitoimista. Rakenteeltaan nykyistä lastensuojelulakia selkeämpi ja laajempi lakiehdotus sisältää säännöksiä muun ohella lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisestä, lastensuojelun järjestämisestä kunnissa, lastensuojeluasian vireilletulosta ja lapsen osallisuudesta hänen asioidensa käsittelyyn samoin kuin esimerkiksi avo-

huollosta ja lapsen kiireellisestä sijoittamisesta sekä huostaanotosta, sijaishuollosta ja jälkihuollosta. Päätöksenteko tahdonvastaisesta huostaanotosta ehdotetaan siirrettäväksi kunnan toimielimeltä hallinto-oikeudelle. Esitys sisältää ehdotukset myös laeiksi kansanterveyslain muuttamisesta, erikoissairaanhoidon muuttamisesta, opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 50 §:n muuttamisesta sekä nimilain muuttamisesta.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1.1.2008. Ehdotus laiksi opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 50 §:n

muuttamisesta on kuitenkin tarkoitettu tulemaan voimaan 1.8.2008.

Esityksen varsin laajoissa säätämisyjärjestysperusteluissa sääntelyä arvioidaan perustuslain useiden perusoikeussäännösten kannalta. Oikeudesta sosiaaliturvaan annettujen perustuslain 19 §:n säännösten lisäksi tarkastelu pohjautuu muun ohella perustuslain 7 ja 10 §:n säännöksiin henkilökohtaisesta vapaudesta ja yksityiselämän suojasta samoin kuin perustuslain 6 §:n säännöksiin yhdenvertaisuudesta. Lakiehdotuksen yksittäisiä säännöksiä perusteluissa arvioidaan asiaan kulloinkin kuuluvan perusoikeussäännöksen kannalta, kuten perustuslain 15 §:ssä

turvaton omaisuuden suojan tai 10 §:ssä vahvistetun luottamuksellisen viestin salaisuuden näkökulmasta. Sääntelyä tarkastellaan myös perustuslain 21 §:n säännösten kannalta oikeusturvasta. Lisäksi perusteluissa sivutaan perustuslain useita muita kohtia, kuten 80 §:n säännöksiä lainsäädäntövallan siirtämisestä ja asetuksenantovallasta. Perustelujen mukaan lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Koska esitykseen kuitenkin sisältyy perusoikeuksien toteutumisen kannalta merkityksellisiä seikkoja, on hallitus pitänyt tarkoituksenmukaisena, että esityksestä hankitaan perustuslakivaliokunnan lausunto.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Ehdotus lastensuojelulain kokonaisuudistukseksi on perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta monin tavoin merkittävä. Perusoikeudet kuuluvat lähtökohtaisesti myös lapsille. Lisäksi perustuslaisissa on erityissäännöksiä lasten perusoikeuksista. Lapsia on perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Säännöksellä on sen esitöiden mukaan (HE 309/1993 vp, s. 45/I) korostettu vaatimusta lasten kohtelemisesta paitsi keskenään yhdenvertaisesti myös aikuisväestöön nähden tasa-arvoisina, periaatteessa yhtäläiset perusoikeudet omaavina ihmisinä. Lasta tulee kohdella yksilönä, ei pelkääntään passiivisena toiminnan kohteena. Toisaalta säännös muodostaa perustan lasten vajaavaltaisena ja aikuisväestöä heikompana ryhmänä tarvitsemalle erityiselle suojelulle ja huolenpidolle.

Lastensuojelulakiehdotus toteuttaa näitä lähtökohtia samoin kuin perustuslain 19 §:n 1 momentissa jokaiselle turvattua oikeutta välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon sekä julkiselle vallalle perustuslain 19 §:n 3 momentissa säädettyä tehtävää tukea perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuk-

sia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Hyvinvoinnilla tarkoitetaan tässä yhteydessä laajasti lapsen aineellista ja henkistä hyvinvointia. Perustuslakisääntelyyn sisältyy myös yleinen ajatus lapsen turvallisista kasvuoloista ja korostus lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamisesta. Hyvinvoinnin turvaamiseen kuuluu suoja väkivaltaa, alistamista ja hyväksikäyttöä vastaan (HE 309/1993 vp, s. 72/I, PeVM 7/2006 vp, s. 2/I).

Lakiehdotuksen säännökset toisaalta mahdollistavat puuttumisen lapsen itsemääräämisoikeuteen ja useisiin muihin perusoikeuksiin, kuten perustuslain 7 §:ssä turvattuun vapauteen ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen samoin kuin perustuslain 9 §:ssä suojattuun liikkumisvapauteen sekä perustuslain 10 ja 15 §:ssä turvattuihin luottamuksellisen viestin salaisuuden ja omaisuuden suojaan. Lisäksi lakiehdotuksen perusteella voidaan puuttua perustuslain 10 §:n 1 momentissa säänneltyyn yksityiselämän ja sen piiriin kuuluvan perhe-elämän (HE 309/1993 vp, s. 53/I) suojaan.

Päävastuu lapsen kehityksestä ja kasvatuksesta kuuluu perusoikeussäännösten esitöiden mukaan perheelle, erityisesti lapsen vanhemmille tai muille lapsen huollosta lain mukaan vastaaville. Julkisen vallan puuttumisen perheen sisäiseen elämään tulee aina olla poikkeuksellinen ja

viimekätinen toimenpide silloin, kun lapsen oikeuksia ei ole mahdollista muutoin turvata (HE 309/1993 vp, s. 7/II).

Ehdotettua lähtökohdiltaan hyväksyttävää sääntelyä on kaiken kaikkiaan arvioitava perusoikeuksien yleisten ja tarvittaessa tietyn perusoikeuden erityisten rajoitusedellytysten kannalta. Niihin kuuluvat sääntelyn hyväksyttävyyden lisäksi vaatimukset rajoitusten tarkkarajaisuudesta ja täsmällisyydestä sekä oikeasuhtaisuudesta. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota rajoitustoimenpiteiden kohteina olevien oikeusturvaan.

Lakiehdotus on merkityksellinen myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen kannalta.

Lakiehdotuksen 1 luvussa ovat perustuslain kannalta asianmukaiset säännökset lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten lähtökohtaisesta tehtävästä tukea ja auttaa vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia lapsen huolenpidossa ja kasvatuksessa. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista kuuluu lakiehdotuksen 2 §:n 1 momentin mukaan lapsen vanhemmille ja muille huoltajille. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on toisaalta 4 §:n 1 momentin perusteella otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu, kuten lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 3 artiklan 1 kappaaleessa edellytetään. Lapsen edun arvioimisessa huomioon otettavista keskeisistä seikoista säädetään 4 §:n 2 momentissa. Lastensuojelutoimenpiteiden oikeasuhtaisuuden kannalta on merkityksellinen 4 §:n 3 momentti. Sen mukaan lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avoimuuden tukitoimia, jollei lapsen etu muuta vaa-

Lakiehdotuksen 64 §:ssä ovat säännökset lastensuojelussa olevaan lapseen kohdistettavien rajoitustoimenpiteiden käytön yleisistä edellytyksistä. Lapseen saa pykälän mukaan kohdistaa rajoitustoimenpiteitä vain siinä määrin kuin huostaanoton tarkoituksen toteuttaminen, lapsen oma tai toisen henkilön terveys tai turvallisuus taikka kussakin rajoitussäännöksessä erikseen mai-

nitun edun turvaaminen välttämättä vaatii. Toimenpiteet on toteutettava mahdollisimman turvallisesti ja lapsen ihmisarvoa kunnioittaen. Säännöksessä painotetaan aivan oikein tarkoitussidonnaisuuden ja suhteellisuusperiaatteen noudattamisen tärkeyttä rajoitettaessa lapsen oikeuksia käytännön tilanteissa. Tämä merkitsee muun ohella sitä, ettei rajoitustoimenpiteitä saa käyttää rangaistuksina (PeVL 5/2006 vp, s. 2/II).

Lapsen huostaanotto ja sijaishuolto

Huostaanoton edellytykset. Lapsi on lakiehdotuksen 40 §:n 1 momentin perusteella otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja hänelle on järjestettävä sijaishuolto, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikoksen tai muulla näihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Lisäedellytyksenä 2 momentin mukaan on, että lakiehdotuksen 7 luvussa tarkoitetut avoimuuden toimenpiteet eivät ole tarkoituksenmukaisia tai mahdollisia taikka ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan 4 §:ssä tarkoitettujen lastensuojelun keskeisten periaatteiden kannalta lapsen edun mukaista.

Lapsen huostaanotto merkitsee voimakasta puuttumista perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen samoin kuin perustuslain 10 §:n 1 momentissa säänneltyyn yksityiselämän ja perhe-elämän suojaan. Toisaalta huostaanotto voidaan ehdotetun sääntelyn nojalla toimeenpanna vain hyvin painavista syistä, jotka perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta kiinnittyvät ennen muuta lasten erityis-suojelun tarpeeseen samoin kuin perustuslain 7 ja 19 §:n säännöksiin oikeudesta elämään, henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen sekä välttämättömään huolenpitoon.

Lapsen oikeuksia turvaavan sääntelyn on hyväksyttävyyden lisäksi täytettävä myös muut perusoikeusrajoituksia koskevat yleiset edellytykset, kuten vaatimukset sääntelyn tarkkarajaisu-

desta ja oikeasuhtaisuudesta. Rajoitukset eivät säädöstasollakaan saa mennä pidemmälle kuin lasten suojelemiseksi on perusteltua, ja toisaalta mitä vakavammasta lapsen oikeuksien vaarantumisesta on kysymys, sitä pidemmälle menevät toimenpiteet ovat perusoikeusjärjestelmän kanalta sallittuja (PeVM 7/2006 vp, s. 2—3).

Lakiehdotuksen 40 §:n 1 momentin säännökset huostaanoton ja sijaishuollon järjestämisen edellytyksistä ovat riittävän tarkkarajaisia. Edellytyksenä momentin mukaan on lapsen terveyteen tai kehitykseen säännöksessä mainittujen olosuhteiden tai käyttäytymisen takia kohdistuva "vakava" vaara tai sen uhka. Huostaanoton viimesijaisuus lapsen suojelemiseksi välttämättömänä toimenpiteenä ei sen sijaan käy avohuollon tukitoimien epätarkoituksenmukaisuutta koskevasta 2 momentin 1 kohdan maininnasta parhaalla mahdollisella tavalla ilmi. Avohuollon toimet eivät esityksen perustelujen mukaan ole säännöksessä tarkoitettussa mielessä "tarkoituksenmukaisia", jos niiden avulla ei voida puuttua lapsen ongelmiin hänen esimerkiksi syyllistyttyään vakavaan rikokseen. Tämä on sinänsä asianmukainen ja hyväksyttävä huostaanottoharkinnassa huomioon otettava seikka. Perustelumaininnassa on valiokunnan mielestä kuitenkin kysymys ennen muuta siitä, että avohuollon toimenpiteet voidaan arvioida lapsen suojelemisen kannalta "riittämättömiksi", vaikka ne eivät sellaisiksi olisi vielä käytännössä osoittautuneetkaan. "Tarkoituksenmukaisuudella" sen sijaan voidaan ainakin kielellisesti viitata moniin muihinkin viranomaisen harkinnan piiriin kuuluviin seikkoihin. Valiokunta pitää sääntelyn tarkkuuteen kohdistuvien vaatimusten takia huostaanoton kaltaisen voimakkaan toimenpiteen yhteydessä tärkeänä, että 40 §:n 2 momentin 1 kohdan sanamuoto tarkistetaan vastaamaan ehdotettua paremmin esityksen perusteluista ilmenevää tarkoitusta.

Huostassapidon kesto ja lakkaaminen. Huostassapito on lakiehdotuksen 47 §:n 1 momentin mukaan voimassa toistaiseksi, ja se on lopetettava, kun tarvetta huostassapidolle ja sijaishuollolle ei enää ole. Huostassapitoa ei kuitenkaan

saa lopettaa, jos lopettaminen on selvästi vastoin lapsen etua. Harkittaessa lapsen etua on 47 §:n 3 momentin perusteella otettava huomioon paitsi 4 §:n 2 momentissa mainitut seikat myös sijaishuollon kestoaika, lapsen ja sijaishuoltoa antavan välillä vallitsevan suhteen laatu, lapsen ja hänen vanhempiansa välinen kanssakäyminen sekä lapsen mielipide.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin lisäksi myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla suojaa jokaisen oikeutta nauttia yksityis- ja perhelämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on artiklan soveltamiskäytännössä korostanut lapsen huostaanoton luonnetta väliaikaisena toimenpiteenä, joka on lopetettava niin pian kuin olosuhteet sen sallivat ja jonka aikana käytettävien erityistoimenpiteiden tulee olla sopusoinnussa perheen jälleenyhdistämiseen tähtäävän perimmäisen päämäärän kanssa. Viranomaisten velvollisuus toimia perheen jälleenyhdistymisen helpottamiseksi vahvenee huostaanoton jatkuessa, mutta niin, että velvollisuutta punnitaan kaikissa tilanteissa suhteessa lapsen etuun. Huostaanoton kestettyä pitkään voivat lapsen elämäntilanteen uusia muutoksia vastaan puhuvat seikat painavampina syrjäyttää hänen vanhempiansa odotuksen saada perhe jälleen yhdistettyä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin arvioi näistä lähtökohdista tarkemmin huostaanoton aikana toimeenpantuja lapsen ja hänen vanhempiansa yhteydenpitoon kohdistuvia rajoituksia kuin itse huostaanottoa, josta päättävillä sopimusvaltion viranomaisilla on parhaat edellytykset harkita toimenpiteen välttämättömyyttä. Perheen jälleenyhdistämispäämäärään liittyvä vähimmäisvaatimus tuomioistuimen mukaan on, että viranomaiset arvioivat aika ajoin uudelleen, onko perheen tilanne parantunut huostaanoton aikana.¹

Lakiehdotuksen 47 §:n säännökset huostaanoton kestosta ja lakkaamisesta eivät sinänsä ole

¹ Ks. esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomiot tapauksissa K. ja T. v. Suomi (12.7.2001), tuomion kohdat 155 ja 178, K.A. v. Suomi (14.1.2003), tuomion kohdat 138—139, R. v. Suomi (30.5.2006), tuomion kohdat 89—90.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön valossa ongelmallisia. Viranomaisen harkittavissa kuitenkin on, jatketaanko huostassapitoa lapsen etuun tukeutuvilla perusteilla tilanteessa, jossa 40 §:n mukaisia huostaanoton edellytyksiä ei enää ole käsillä. Säännöksessä asetetaan toimenpiteen jatkamiselle korkeahko kynnyks. Huostassapitoa voidaan jatkaa vain, jos toimenpiteen lopettaminen on "selvästi" lapsen edun vastaista. Esityksen perusteluista ilmenee tarkoituksena olevan ottaa huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännöstä johtuvat vaatimukset perheen jälleenyhdistämisen ja lapsen edun välisestä punninnasta, mikä käy ainakin välillisesti ilmi myös 47 §:n 3 momentissa olevasta säännöksestä lapsen edun arvioinnissa huomioon otettavista seikoista. Näin ymmärrettynä ja sovellettuna sääntely ei muodostu perustuslain kannalta ongelmalliseksi.

On kuitenkin puute, että perheen jälleenyhdistämisen päämäärää ei mainita 47 §:ssä tai muualla lakiehdotuksen säännöksissä oikeudellisena seikkana, joka on otettava huomioon harkittaessa huostaanoton kestoa ja sen aikana toimeenpantavissa olevia rajoituksia. Periaatteen ilmaiseminen sopivalla tavalla laissa on perustuslakivaliokunnan mielestä tärkeää. Tätä puoltaa myös se, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen Suomea koskevista langettavissa tuomioissa on ollut kysymys ennen muuta viranomaisten laiminlyönnistä toimia jälleenyhdistämispäämäärän riittävästi huomioon ottavalla tavalla.²

Huostassapidon jatkamisen edellytyksiä on 47 §:n 2 momentin mukaan arvioitava uudelleen asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä samoin kuin lapsen tai huoltajan hakiessa huostassapidon lopettamista sekä silloin, kun se muutoin osoittautuu tarpeelliseksi. Asiakassuunnitelman tarkistamista koskevasta 30 §:n 2 momentin säännöksestä johtuu, että huostassapi-

don jatkamisen edellytykset on arvioitava uudelleen vähintään kerran vuodessa.

Huostassapidon jatkamisesta ei asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä ole ehdotuksen perusteella välttämättä tehtävä päätöstä, josta olisi mahdollista hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Tämä ei sellaisenaan muodostu asianosaisten oikeusturvan kannalta ongelmalliseksi, koska lapsen huoltaja tai 12-vuotias lapsi voi ehdotetun sääntelyn perusteella aina hakea huostassapidon lopettamista ja hakemuksen johdosta annettavaan päätökseen on mahdollista hakea muutosta. Viranomaistoiminnan oikeudellisten valvontamahdollisuuksien näkökulmasta saattaisi kuitenkin olla aiheellista edellyttää huostassapidon jatkamisesta tehtäväksi asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä valituskelppoinen hallintopäätös ainakin sellaisissa tapauksissa, joissa viranomaisen ja asianosaiset ovat asiasta eri mieltä.

Päätöksenteko. Huostaanotosta ja sijaishuollosta päättää lakiehdotuksen 43 §:n 1 momentissa tarkoitettu viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaaliryhtökijän valmisteltua asian, jos huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi ei kumpikaan vastusta huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista. Muussa tapauksessa asian ratkaisee 43 §:n 2 momentin nojalla hallinto-oikeus momentissa tarkoitettun viranhaltijan hakemuksesta.

Päätöksillä lapsen huostaanotosta ja sijaishuollosta puututaan merkittäväällä tavalla lapsen ja hänen perheensä perusoikeuksiin. Siksi on perustuslain 21 §:stä johtuvien oikeusturvavaatimusten näkökulmasta mahdollista säätää toimivalta tahdonvastaista huostaanottoa koskevista asioissa ehdotetulla tavalla tuomioistuimille, vaikka perustuslaki ei tätä suorastaan edellytäkään. Kysymys on luonteeltaan kuitenkin sellaisista asioista, joista ensi vaiheessa päättää yleensä hallintoviranomainen. Nykyisen lastensuojelulain sääntely viranomaisen päätöksen alistamisesta tuomioistuimelle täyttää sekin perustuslain 21 §:stä johtuvat vaatimukset.

Ehdotus on merkityksellinen myös oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevien vaatimus-

² K. ja T. v. Suomi (12.7.2001), tuomion kohta 179, K.A. v. Suomi (14.1.2003), tuomion kohdat 142–146, R. v. Suomi (30.5.2006), tuomion kohdat 91–94.

ten samoin kuin perustuslain 21 §:n 1 momentin sen säännöksen kannalta, jonka mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä. Ensi asteen päätöksenteon siirtäminen kuntien viranomaisilta maassa nykyisin olevalle kahdeksalle hallinto-oikeudelle edellyttää merkittävien lisäresurssien osoittamista hallinto-oikeuksille ja ehdotuksen perusteella ainoaksi muutoksenhausteeksi jäävälle korkeimmalle hallinto-oikeudelle. Muussa tapauksessa voi vaarantua asioiden joutuisa ja samalla moniammatilliseen asiantuntemukseen perustuva sekä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset täyttävä käsittely. Sosiaali- ja terveystieteiden tulee ottaa nämä näkökohdat vakavasti huomioon ehdotuksen tarkoituksenmukaisuutta harkitessaan.

Lapsen kiireellinen sijoitus. Lapsi voidaan lakiehdotuksen 38 §:n nojalla sijoittaa kiireellisesti esimerkiksi perhehoitoon tai laitoshuoltoon, jos hän on huostaanoton edellytyksiä koskevassa 40 §:ssä mainitusta syystä välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa. Kiireellinen sijoitus on määräaikainen toimenpide. Säännökset määräajoista ovat 39 §:ssä. Sääntelystä ei ole perustuslain kannalta huomautettavaa.

Lapsen ja asiaan osallisten kuuleminen

Lapsen kuuleminen. Lasten tulee perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Lisäksi oikeus tulla kuulluksi sisältyy perustuslain 21 §:n 2 momentissa nimenomaisesti mainittuihin, momentin mukaan lailla turvattuun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeisiin. Myös lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 12 artiklassa on määräyksiä lapsen oikeudesta ilmaista näkemyksensä kaikissa häntä koskevissa asioissa samoin kuin lapsen näkemysten huomioon ottamisesta

hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapselle on artiklan 2 kappaleen mukaan annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.

Lakiehdotuksessa on useita säännöksiä lapsen mielipiteen selvittämisestä ja hänen oikeudestaan tulla kuulluksi. Lapselle on 5 §:ään sisältyvien yleissäännösten perusteella turvattava hänen ikänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä. Lapsen mielipiteisiin ja toivomuksiin on kiinnitettävä erityistä huomiota lastensuojelun tarvetta arvioitaessa, lasta koskevaa päätöstä tehtäessä ja lastensuojelua toteutettaessa. Lapsen toivomukset ja mielipide on 20 §:n 1 momentin mukaan selvitettävä ja otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Tällainen lapsen iän ja kehitystason huomioon ottamiseen perustuva joustava sääntely vastaa hyvin perustuslain 6 §:n 3 momentin ja lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 12 artiklan lähtökohtia.

Lakiehdotuksen 20 §:n 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi lapsen kuulemisesta eri tavoin lapsen iästä riippuen. Sen mukaan 15-vuotiaalle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi kaikissa häntä koskevissa lastensuojeluasioissa, mutta 12 vuotta täyttäneelle lapselle vain huostaanottoa, sijaishuoltoa, huostassapidon lakkaamista ja yhteydenpitoa koskevissa asioissa. Lakiehdotuksen 86 § on vastaavasti muotoiltu niin, että vain 15 vuotta täyttäneelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi tuomioistuimissa. Alle 15-vuotiasta lasta voidaan pykälän 1 momentin mukaan kuulla henkilökohtaisesti hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa, jos kuuleminen on välttämättömyyden vuoksi asian ratkaisemiseksi.

Ehdotus 15 vuoden ikärajaan perustuvasta kuulemissääntelystä ei parhaalla mahdollisella tavalla toteuta lapsen oikeutta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Lisäksi ikäraja on valiokunnan mielestä verraten korkea tällaisessa yhteydessä, jossa ikärajäsääntely sopii kaavamaisuudessaan kaiken kaikkiaan huonosti yhteen perustuslain ja lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen lähtökohtien kanssa.³ Myös yleissopimuksen toimeenpanoa valvova lapsen oikeuksien komitea on arvostellut kaavailua vain 15 vuotta täyttäneelle lapselle taattavasta oikeudesta tulla tuomioistuimessa kuulluksi. Komitea onkin kehottanut Suomea ryhtymään lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin varmistamaan yleissopimuksen 12 artiklan määräysten täysimääräisen toteutumisen erityisesti niin, että lapsella on häntä koskevia päätöksiä tehtäessä oikeus esittää käsityksensä suoraan tuomioistuimelle.⁴

Valiokunta pitää näistä syistä tärkeänä lakiehdotuksen 20 ja 86 §:n tarkistamista ainakin niin, että oikeus tulla kuulluksi on ehdotetusta poiketen jo 12 vuotta täyttäneellä lapsella. Samoin lakiehdotuksen 28 §:n 2 momentin ja 89 §:n säännökset 15-vuotiaan oikeudesta tulla kuulluksi tai hakea muutosta tulee tarkistaa koskemaan 12 vuotta täyttäneitä lasta. Näiden lähtökohtien mukaisesti on tarkistettava myös 21 §:n säännöksiä lapsen puhevallan käytöstä.

Lapsen mielipide voidaan lakiehdotuksen 20 §:n 3 momentin perusteella jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä taikka jos selvittämättä jättäminen on muutoin ilmeisen perusteltua. Viimeksi mainitusta tilanteesta voi esityksen perustelujen mukaan olla kysymys esimerkiksi sil-

³ Esimerkiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 11 ja 15 §:n säännökset lapsen kuulemisesta eivät perustu muodollisiin ikärajoihin. Eivät myöskään potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 7 §:n säännökset alaikäisen potilaan asemasta eivätkä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 10 §:n säännökset alaikäisen asiakkaan asemasta.

⁴ Lapsen oikeuksien komitean päätelmät: Suomi, 30.9.2005 CRC/C/15/Add.272, kohdat 22 ja 23.

loin, jos käsiteltävänä on selvästi perusteeton hakemus tai vaatimus. Näin ymmärrettynä ehdotus vastaa hallintolain 34 §:n sääntelyä asian ratkaisemisesta asianosaista kuulematta eikä muodostu sinänsä asianmukaisena poikkeuksena pääsäännöstä perustuslain kannalta ongelmalliseksi. Ehdotettua sanontaa ("ilmeisen perusteltua") on kuitenkin yhtenäisen lainkirjoittamistavan vuoksi ja tarpeettomien tulkintaongelmien välttämiseksi syytä tarkistaa vastaamaan hallintolain 34 §:n 5 kohdassa saman kaltaisesta asiasta käytettyä ilmaisua ("ilmeisen tarpeetonta").

Asiaan osallisten kuuleminen. Lakiehdotuksen 42 §:ssä on säännöksiä asiaan osallisten kuulemisesta valmisteltaessa päätöstä lapsen huostaanotosta, sijaishuollosta ja huostassapidon lakkaamisesta. Kuuleminen voidaan pykälän 3 momentin nojalla jättää suorittamatta, jos kuulematta jättäminen on perusteltua lapsen ja kuultavan puuttuvan yhteydenpidon vuoksi eikä kuulemisen voida olettaa olevan tarpeen asian selvittämiseksi. Puuttuvalla yhteydenpidolla tarkoitetaan esityksen perustelujen mukaan asianomaisen henkilön omaan valintaan perustuvaa, lähes kokonaan puuttuvaa yhteydenpitoa. Siitä ei vielä ole kysymys, vaikka yhteydenottoja sinänsä olisikin harvakseltaan, esimerkiksi yksi tai kaksi kertaa vuodessa. Tällä tavoin supistavasti tulkittuna ja sovellettuna sääntely ei muodostu ongelmalliseksi perustuslain 21 §:n 2 momentissa tarkoitettujen hyvän hallinnon takeiden näkökulmasta.

Kuuleminen kiireellistä sijoitusta koskevassa asiassa. Päätöstä lapsen kiireellisestä sijoituksesta valmisteltaessa on lakiehdotuksen 38 §:n 3 momentissa olevan pääsäännön mukaan selvittävä lapsen samoin kuin hänen vanhempansa ja huoltajansa sekä lapsen hoidosta ja kasvatuksesta mahdollisesti vastaavan muun henkilön mielipide ja käsitys asiasta. Selvittäminen voidaan kuitenkin jättää tekemättä asian kiireellisyyden vuoksi tai selvittämisen vaarantaessa päätöksen tarkoituksen toteutumisen. Tällaisesta tilanteesta voi esityksen perustelujen mukaan olla kysymys, jos lapsi on esimerkiksi välittö-

män terveydenhuollon tarpeessa tai jos on perusteltua syytä epäillä selvittämisen johtavan lapsen piilotteluun tai muihin vastaaviin toimiin kiireellisen sijoituksen estämiseksi. Säätely ei muodostu perustuslain kannalta ongelmalliseksi. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että asianosaisten kuulematta jättäminen voi olla puheena olevan kaltaisissa tilanteissa perusteltua ja hyväksyttävää.⁵

Ehdotus vastaa asiallisesti hallintolain 34 §:n 2 momentin 4 kohtaa asian ratkaisemisesta asianosaista kuulematta. Maininta selvittämättä jättämisestä asian "kiireellisyyden vuoksi" jää ehdotetussa säännöksessä kuitenkin jossain määrin avoimeksi, kun otetaan huomioon, että kysymys on kaiken kaikkiaan "kiireellisestä" toimenpiteestä. Säännös on tältä osin aiheellista pyrkiä muotoilemaan hallintolain mainitussa kohdassa käytettyjä sanontoja ja rakennetta vastaavasti.

Lakiehdotuksen 43 §:n 2 momentti. Lainkohta ei sanamuotonsa mukaan koske lainkaan alle 12-vuotiaan lapsen huoltajaa, vaikka säännöksen on epäilemättä tarkoitettu koskevan myös häntä (ks. PeVL 5/2006 vp, s. 8/I). Säännös on muotoiltaan sen tarkoitusta vastaavaksi.

Muita seikkoja

Rajoitukset sijaishuollossa. Lastensuojelulakiehdotuksen 11 luvun säännökset sijaishuollossa olevaan lapseen kohdistettavista rajoitustoimenpiteistä vastaavat perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 5/2006 vp) vastikään säädetyn lastensuojelulain muutoslain asiasisältöä. Lakiehdotuksesta ei ole näiltä osin perustuslain kannalta huomautettavaa. Valiokunta kuitenkin viittaa edellä olevaan lausumaansa perheen jälleenyhdistämispäämäärän mainitsemisesta laissa.

Tuomioistuimen lupa lapsen tutkimiseen. Hallinto-oikeus voi lakiehdotuksen 28 §:n nojalla antaa luvan lasta koskevaan lääkärin tai muun

asiantuntijan suorittamaan tutkimukseen, jos tutkimus on lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi välttämätön, mutta huoltaja kieltää sen tekemisen.

Säännös mahdollistaa puuttumisen lapsen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Lisäksi se rajoittaa lapsen itsemääräämisoikeutta, joka valtiosääntöoikeudellisesti kiinnittyy perustuslain säännöksiin henkilökohtaisesta vapaudesta ja yksityiselämän suojasta (PeVL 39/2001 vp, s. 2/I). Ehdotetulle säätelylle on kuitenkin perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät lastensuojeluun tukeutuvat painavat perusteet. Ehdotus täyttää muutenkin perusoikeutta rajoittavalta lailta vaadittavat yleiset edellytykset eikä näin ollen muodostu perustuslain kannalta ongelmalliseksi.

Ilmoitusvelvollisuus. Lakiehdotuksen 25 §:ssä on säännöksiä erinäisten viranomaisten velvollisuudesta ilmoittaa kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle lapsesta, jos lapsen hoidon ja huolenpidon tarve tai pykälän 1 momentissa mainitut muut seikat edellyttävät lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Perustuslakivaliokunta on tarkastellut lastensuojeluilmoitukseen liittyviä valtiosääntöoikeudellisia kysymyksiä eduskunnan oikeusasiamiehen asiaa koskevasta erilliskertomuksesta antamassaan mietinnössä (PeVM 7/2006 vp). Säännös ilmoitusvelvollisuudesta ei vaikuta lakiehdotuksen käsittelyjärjestykseen.

Asiakassuunnitelma. Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle laadittavasta asiakassuunnitelmasta on säännöksiä lakiehdotuksen 20 §:ssä. Lapsen ja hänen perheensä tilanteen kokonaisvaltaisen arvioimisen sekä riittävän pitkäjänteisen tuen turvaamisen kannalta tärkeä suunnitelma ei ole luonteeltaan sitova asiakirja. Lakiehdotuksen joissakin säännöksissä käytettyjen ilmaisujen takia suunnitelma kuitenkin näyttäisi saavan oikeudellisesti velvoittavia ja lain säännöksiä syrjäyttäviäkin piirteitä. Esimerkiksi 36 §:n 1 momentin ja 76 §:n 1 momentin sanontojen mukaan lainkohdissa tarkoitettujen toimenpiteiden toteutetaan "asiakassuunnitelman perusteel-

⁵ K. ja T. v. Suomi (12.7.2001), tuomion kohdat 166—167.

la". Säännösten ilmaisuja on aiheellista tarkistaa niin, että suunnitelman luonne yhtenä päätöksenteossa huomioon otettavana seikkana käy niistä ehdotettua paremmin ilmi (PeVL 20/2005 vp, s. 4).

Muutoksenhaku. Lakiehdotuksen 90 §:n 1 momentissa lueteltuihin sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen alaisen viranhaltijan päätöksiin saa hakea muutosta valittamalla suoraan hallinto-oikeuteen. Viranhaltijan muihin päätöksiin sovelletaan pykälän 4 momentin perusteella sosiaalihuollosta annetun lain 7 luvun säännöksiä mahdollisuudesta saada päätös sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen käsiteltäväksi ja oikeudesta hakea vasta toimielimen asiassa antamaan päätökseen muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Sääntely ei vaikuta lakiehdotuksen käsittelyjärjestykseen (PeVL 5/2006 vp, s. 7—8).

Muutoksenhausta on 90 §:n 2 momentin viimeisen virkkeen perusteella "muutoin" voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa säädetään. Pykälän 2 momentti koskee muun henkilön kuin 1 momentissa tarkoitettua viranhaltijan päätöksiä 11 luvussa tarkoitetuista rajoituksista. Maininta ei siksi näyttäisi ulottuvan pykälän 1 momentin mukaiseen muutoksenhakuun. Sääntely muodostuu näiltä osin kaiken kaikkiaan vaikeasti avautuvaksi, koska muutoksenhakuun sovelletaan lisäksi pykälän 4 momentin nojalla "muutoin" sosiaalihuoltolain 7 luvun säännöksiä, jollei ehdotetussa laissa tai hallintolainkäyttölaissa toisin säädetä. Sääntelyä on aiheellista pyrkiä näiltä osin selkeyttämään.

Lakiehdotuksen 92 §:n 3 momentin jatkovalituskielto muihin kuin pykälän 1 momentissa tarkoitettuihin hallinto-oikeuden päätöksiin ei ole muutoksenhakuoikeuteen kohdistuvana vähäisenä rajoituksena ongelmallinen perustuslain 21 §:n 2 momentin kannalta (PeVL 70/2002 vp, s. 6, PeVL 54/2001 vp, s. 5/II).

Hakemuksen tai päätöksen tehneellä viranomaisella on lakiehdotuksen 92 §:n 2 momentin mukaan oikeus hakea korkeimmalta hallinto-oikeudelta muutosta hallinto-oikeuden päätökseen. Perustuslakivaliokunta on käytännössään

suhtautunut pidättyvästi erityissäännöksiin viranomaisen yleisestä muutoksenhakuoikeudesta (ks. esim. PeVL 45/2006 vp, s. 3). Lastensuojeluasioissa viranomaisen muutoksenhakuoikeutta voidaan kuitenkin asioiden luonne huomioon ottaen pitää hyväksyttävänä.

Lakiehdotuksen 90 §:n 1 momentissa oleva viittaus 62 §:n 3 momenttiin on asiallisesti päällekkäinen 63 §:ää koskevan viittauksen kanssa ja siksi tekniseltä kannalta tarpeeton. Sama huomautus koskee vastaavia viittausmainintoja 89 §:n 3 momentissa ja 92 §:n 1 momentissa.

Lapsen huomioon ottaminen aikuisille suunnatuissa palveluissa. Aikuisen hoidossa olevan lapsen hoidon ja tuen tarve on lakiehdotuksen 10 §:n 1 momentin mukaan selvitettävä ja turvattava, kun aikuiselle annetaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, erityisesti päihdehuolto- ja mielenterveyspalveluja, tai kun aikuinen on kodin ulkopuolella laitospalveluolosuhteissa.

Selvittämis- ja turvaamisvelvoite on säännöksen sanamuodon perusteella varsin laaja, sillä se koskee kaikenlaisia — arkielämässä tarvittavia tavanomaisiakin — sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Tällaista laajuutta ehdotuksella tuskin on kuitenkaan tavoiteltu. Sääntely on merkityksellistä perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvatun yksityiselämän suojan kannalta. Ehdotetun säännöksen sanamuotoa on siksi tarpeen tarkistaa vastaamaan ehdotettua paremmin oikeasuhtaisuuden vaatimuksia rajaamalla selvitys- ja turvaamisvelvollisuus esimerkiksi tilanteisiin, joissa sosiaali- ja terveyspalveluja saava aikuinen ei kykene täysipainoisesti huolehtimaan hoidossaan ja kasvatuksessaan olevasta lapsesta.

Palkkio lapsen huollosta. Perhehoitajalaissa tarkoitettua toimeksiantosopimuksen tehneelle perhehoitajalle voidaan lakiehdotuksen 46 §:n 2 momentin perusteella maksaa nykyisessä laissa mainitun korvauksen lisäksi tarvittaessa myös palkkiota sellaisessakin tapauksessa, että lapsen huolto uskotaan vanhempien sijasta ehdotuksessa tarkoitettulle perhehoitajalle.

Säännöksestä voi syntyä mielikuva mahdollisuudesta siirtää lapsen huolto vanhemmilta muille henkilöille palkkiota vastaan. Päätös lapsen huollosta tehdään kuitenkin vastaisuudessa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 9 §:n nojalla. Tuomioistuin voi sen 2 momentin perusteella uskoa lapsen huollon vanhempien sijasta yhdelle tai useammalle henkilölle vain, jos tähän on lapsen kannalta erittäin painavia syitä. Päätös edellyttää näin ollen verraten korkealle asetetun kynnyksen ylittymistä. Asiaa harkitessaan tuomioistuimen tulee ottaa asianmukaisesti huomioon myös perustuslaista

ja Euroopan ihmisoikeussopimuksesta johtuvat vaatimukset perhe-elämän suojasta. Tähän nähden ehdotetussa säännöksessä käytetystä ilmaisusta "sen jälkeen, kun lapsen huolto on uskottu" voi välittyä virheellinen käsitys huollon siirron tavanomaisuudesta. Säännöksen sanamuotoa on siksi aiheellista tarkistaa.

Lausunto

Lausuntonaan perustuslakivaliokunta esittää,

että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Helsingissä 26 päivänä tammikuuta 2007

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Kimmo Sasi /kok	Klaus Pentti /kesk
vpj.	Arja Alho /sd	Markku Rossi /kesk
jäs.	Heidi Hautala /vihr	Simo Rundgren /kesk
	Hannu Hoskonen /kesk	Arto Satonen /kok
	Roger Jansson /r	Seppo Särkiniemi /kesk
	Johannes Koskinen /sd	Jan Vapaavuori /kok
	Annika Lapintie /vas	
	Reino Ojala /sd	vjäs. Veijo Puhjo /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Sami Manninen.

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

Perustuslailliset periaatteet

Keskeinen teema länsimaisessa demokratiassa on vallanjako-oppi, joka perustuu kolmeen toisistaan mahdollisimman pitkälle erillään olevaan päätöstasoon: lainsäädäntövaltaan, hallintovaltaan ja tuomiovaltaan (Montesquieu).

Suomen valtiosäännössä on tämä vallanjako-oppi keskeisenä periaatteena perustuslain 3 §:n mukaisesti. Lainsäädäntövaltan osalta yksityiskohtainen sääntely on perustuslain 3—4 luvussa. Hallintovaltan käytöstä valtionhallinnon tasolla ja muilla tasoilla säädetään tarkemmin perustuslain 11 luvussa. Tuomiovaltan osalta sen tehtävistä ja organisaatiosta säädetään perustuslain 9 luvussa.

Perustuslain 119 §:ssä säädetään valtionhallinnosta ja 121 §:ssä kunnallishallinnosta.

Esityksen arviointi perustuslain kannalta

Esityksessä lastensuojelulaiksi hallitus esittää 1. lakiehdotuksen 43 §:n 2 momentissa, että osa sosiaalishallinnosta, joka tähän asti on perustuslain 121 §:n mukaan kuulunut kunnallishallinnolle, siirrettäisiin valtiolliselle taholle, josta säädetään perustuslain 98 §:n 2 momentissa, eli alueellisille hallinto-oikeuksille.

Tätä esitystä on syytä arvioida perustuslain 3 ja 121 §:n sekä 9 luvun kannalta.

Valtion hallintotehtäviä on aikaisemmin siirretty tuomioistuinlaitokselle jossain määrin. Näitä tapauksia voidaan kuitenkin arvostella valtiosääntömme vallanjoon perusteiden pohjalta.

Tietävästi tämänkaltaisia täysin kunnallisia hallintotehtäviä ei tässä laajuudessa kuitenkaan

ole aiemmin siirretty tuomioistuinlaitokselle siten, että se vastaisi ensimmäisenä asteena sekä valmistelusta että päätöksenteosta.

Lastensuojelu kunnallisena hallintokysymyksenä

Lasten huostaanotto on keskeinen perhepoliittinen kysymys. Arvioinnin kohteena on oltava lapsen etu sosiaalipoliittisessa mielessä, ja tämän tulee olla päätösten pohjana. Tehtävällä ei ole mitään tekemistä tuomiovaltan kanssa. Lasta ei tuomita mihinkään tai mistään.

Perhepoliittinen osaaminen yhteiskunnassamme on kunnan sosiaalitoimessa. Kunnissa on näihin kysymyksiin perehtynyttä ja kokenutta henkilökuntaa. Kunnissa on myös päätöksentekijöinä luottamushenkilöitä, jotka tuntevat paikalliset olosuhteet perhepolitiikan ja sen arvojen kannalta.

Hallinto-oikeuksien tuomiovalta

Hallinto-oikeuksien ensisijaisena tehtävänä on arvioida, ovatko kunnalliset päätökset tällä alueella syntyneet laillisessa järjestyksessä. Tätä tuomioistuinlaitoksen osaa perustettaessa ei ole edellytetty sosiaalipoliittista osaamista. Tuomioistuinten ensisijainen tehtävä on lain tulkinna. Sosiaalisektorin tarkoituksenmukaisuusharkinta on ensisijaisesti kunnallinen hallintotehtävä.

Perustuslain 3 §:n periaatteiden perusteella ja ottaen huomioon sen suhde 121 §:ään ja perustuslain hallintoa tai tuomioistuinlaitosta koskeviin säännöksiin ei ehdotettua kunnallisen hallintotoimivallan siirtoa valtion tuomioistuinlaitokselle voida toteuttaa tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Mielipide

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että 1. lakiehdotuksen 43 §:n 2 momentti voidaan hyväksyä ainoastaan, jos se

käsitellään perustuslain 73 §:ssä säädettyssä järjestyksessä.

Helsingissä 26 päivänä tammikuuta 2007

Roger Jansson /r